УДК 336.7.00153:06

Псарьова І.С.
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств
Приазовського державного технічного університету

Захаренко Н.С.
старший викладач кафедри економіки підприємств
Приазовського державного технічного університету

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ ПІД КОНТРОЛЕМ КРЕДИТОРІВ

CRISIS MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE UNDER THE CONTROL OF CREDITORS

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються аспекти антикризового управління промисловими підприємствами України під контролем кредиторів. Обґрунтовано основні елементи взаємодії підприємство-кредитор з метою проведення ефективного антикризового управління. Оцінена спроможність кредиторів у проведенні антикризового управління промисловим підприємством в умовах сьогодення.

Ключові слова: криза, антикризове управління, фінансові ресурси підприємства, кредитори, банки, позикові кошти, статутний капітал.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются аспекты антикризисного управления промышленными предприятиями Украины под контролем кредиторов. Обоснованы основные элементы взаимодействия предприятие-кредитор с целью проведения эффективного антикризисного управления. Оценена способность кредиторов в проведении антикризисного управления промышленным предприятием в условиях современности.

Ключевые слова: кризис, антикризисное управление, финансовые ресурсы предприятия, кредиторы, банки, заемные средства, уставной капитал.

ANNOTATION

The article deals with aspects of crisis management of industrial enterprises in Ukraine under the control of creditors. The basic elements of the interaction of the lending company for the purpose of effective crisis management. The estimated capacity of lenders participating in crisis management industrial enterprise in today's conditions.

Keywords: crisis, crisis management, financial resources companies, lenders, banks, loan funds, authorized capital.

Постановка проблеми. Криза – це стан, при якому неможливо існування підприємства в рамках існуючої моделі розвитку. У результаті прояву і розвитку кризових ситуацій на підприємствах України виникає дефіцит або нестача фінансових ресурсів або коштів. Одним із джерел їх поповнення на підприємствах виступають позикові кошти. Найбільш поширеними з них є кошти, одержані у комерційних банків. Як показує практика, ефективність розробки та впровадження антикризових заходів на підприємствах безпосередньо впливає на подальшу взаємодію «підприємство→банк», повноту та своєчасність повернення коштів кредитору. При цьому існування багатьох методів, спрямованих на управління антикризовими процесами на підприємствах, залишає низку невирішених питань щодо прийняття управлінських рішень для подолання кризи або управління підприємством в кризовій ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню методів антикризового управління підприємствами та подоланню кризових явищ у світовій практиці присвячено багато наукових досліджень та розробок, які часто є базисом для вирішення проблем на українських підприємствах. При цьому у багатьох випадках не враховуються особливості життєдіяльності та умови розвитку вітчизняних підприємств, специфіка фінансової та господарської діяльності, розвиток економіки України в цілому. Аналіз останніх досліджень з питань антикризового управління показує збільшення уваги науковців України до цієї проблеми, а саме публікації В.В. Коваленко, В.О. Василенко, А.М. Штангерт, Ю.С. Ребрик, О.С. Богма та інші, але існуючі методики і розробки торкаються окремих аспектів, що дозволяє більш детально і комплексно вивчати проблему.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є дослідження та обґрунтування, в умовах сьогодення, спроможності кредиторів сприянню ефективного антикризового управління підприємством під їх контролем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема ефективного управління підприємством в умовах кризових явищ найчастіше залежить від адекватності та своєчасності прийнятих рішень, обсягу фінансування і глибини впливу кризи на господарську, виробничу і фінансову діяльність підприємства. У свою чергу рівень формування прийнятих рішень буде спиратися на тип обраного антикризового управління, що згодом сформується у стратегію антикризового управління підприємством з його індивідуальними особливостями розвитку.

Одним із дієвих методів антикризового управління, в умовах розвитку кризових явищ сьогодення, в Україні можна вважати «антикризове управління під контролем кредиторів». Для більшості підприємств як юридичних осіб

кредиторами є державні або комерційні банки України. За останні кілька років сума кредиторської заборгованості українських підприємств перед банками значно зросла з 276 184 млн грн у 2008 році до 786 500 млн грн у 2014 році за даними Національного Банку України (рис. 1) [1].

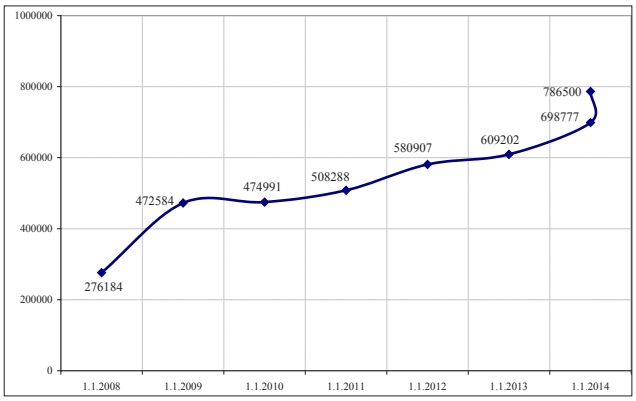

Рис. 1. Динаміка суми кредитів, виданих юридичним особам банками України за період 01.01.2008–01.09.2014 рр.

Дана тенденція і зміна кількості підприємств свідчать про посилення залежності підприємств перед банками-кредиторами, більшої можливості банків надавати підприємствам кредитні кошти. Таким чином, одним з основних аспектів контролю використання та повернення кредитних коштів є можливість банків здійснювати антикризові заходи управління. У даному випадку банки-кредитори зацікавлені у проведенні результативних антикризових заходів підприємствами, що опинилися в кризовому стані для отримання гарантованого повернення повної суми запозичених коштів.

За офіційним даними українського банківського порталу [2] за період 2008–2013 років найбільші суми кредитування підприємств були надані Приватбанком, Ощадбанком та іншими (рис. 2).

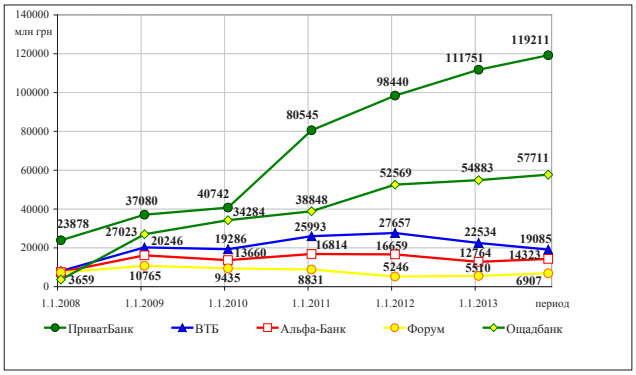

Рис. 2. Динаміка виданих кредитів українськими банками юридичним особам за період 01.01.2008–01.11.2013 р.

Щоб заробляти на українському ринку, банки повинні кредитувати. Доходи від кредитування складають левову частку їх загального заробітку. Інших реальних джерел надходжень просто немає. Так, навіть за підсумками січня–серпня 2014 року на процентні доходи припадає понад 70% у структурі загальних банківських доходів. Після кризи 2008–2009 рр. вітчизняні банки зосередилися було на нарощуванні комісійної складової і навіть продемонстрували певний прогрес. Проте частка комісійного доходу зараз не перевищує 15% загальних заробітків. За підсумками першого півріччя 2014 року 2/3 процентних доходів банкам забезпечив портфель кредитів, виданих юридичним особам. На кредитуванні фізичних осіб учасники ринку заробили лише 20%. Таким чином, щоб отримувати доходи, банки повинні кредитувати у першу чергу бізнес-економіку. [3]

Найбільші обсяги кредитування українським підприємствам у 2013 р. були надані банками (рис. 3). При цьому, зіставляючи аналітичні дані динаміки виданих кредитів і структури кредиторів, необхідно відзначити, що постійне збільшення обсягів кредитування та поява на ринку іноземних банків свідчить про ефективність застосування антикризових мір, застосовуваних кредиторами.

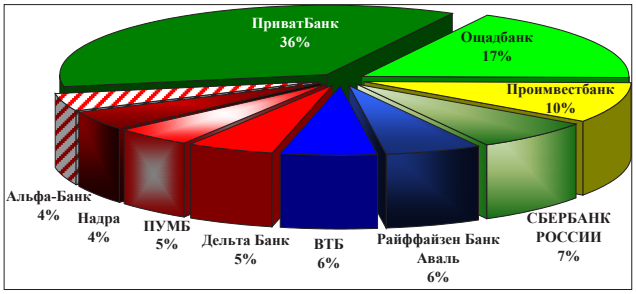

Рис. 3. Структура кредиторів юридичних осіб у 2013 році [2]

В абсолютному вираженні найбільша проблемна заборгованість на початок жовтня 2014 р. була в Укрексімбанку – більше 11 млрд грн, це всього 17,2% загального обсягу кредитного портфеля банку. У зв'язку з цим відзначимо, що за підсумками січня-вересня 2014 р. цей держбанк «заробив» найбільший збиток по банківській системі – майже 4 млрд грн. Всього ж, за підсумками дев'яти місяців 2014 р., банківська система задекларувала збиток у розмірі 10,6 млрд грн. Причина – витрати на формування резервів склали 53,6 млрд грн, Тобто майже 32% сукупних витрат сектора. Для порівняння: за дев'ять місяців 2013 на ці цілі пішло втричі менше – 18,3 млрд грн, або 15,3% загальносистемних витрат. У той же час навіть у банків з найбільшими кредитними портфелями показник покриття кредитного портфеля сформованими резервами під можливі втрати дуже різний. Наприклад, у Промінвестбанку обсяг сформованих резервів під активні операції ледь перевищує 4%. Низький даний показник і в іншого банку з російським капіталом – «Ощадбанку Росії (Україна)». У ПриватБанку і «Дельта Банку» ці показники теж нижче средньосистемного зна-

чення. У той же час високі резерви у банків із західним капіталом: у «Райффайзен Банку Аваль» – 36,3%, в Укрсоцбанку – 30,3% [4].

Основною причиною для здійснення «антикризового управління під контролем кредиторів» є погроза невиплати боржником заборгованості. У тих випадках, коли кредитор після аналізу наданої йому інформації про боржника, вважає за можливе взяти участь у виведенні його із кризи, надається можливість відстрочки погашення кредиту, відмови про тимчасове стягнення відсотків, проведення реорганізаційних заходів. У цьому випадку банк-кредитор у рамках «антикризового управління під контролем кредиторів» залучає довірених антикризових консультантів. Механізм взаємодії антикризових консультантів, банків-кредиторів і підприємств представлений на рисунку 4.

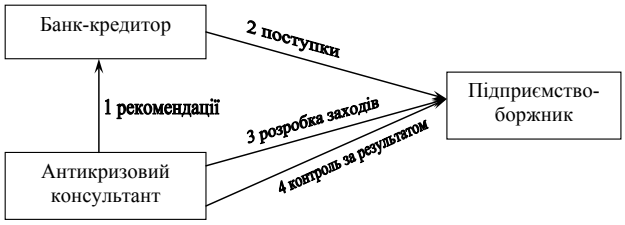

Рис. 4. Механізм здійснення «антикризового управління під контролем кредиторів»

Відповідно до існуючого механізму «антикризового управління під контролем кредиторів» банк-кредитор щодо підприємства-боржника подає заявку запрошеному антикризовому консультантові на вивчення стану підприємства та розробку необхідних мір для виведення підприємства-боржника із кризового стану та відновлення його платоспроможності. Після проведеного аналізу консультант надає банку-кредиторові свої рекомендації щодо підприємства-боржника з урахуванням його можливостей, стану та потенціалу для подолання кризи. Банк-кредитор на підставі представлених рекомендацій розробляє та представляє підприємству-боржникові пільгові поступки з метою виведення підприємства зі стану кризи. Антикризовий консультант розробляє для підприємства-боржника комплексні заходи щодо подолання кризового стану з урахуванням нових умов банку-кредитора, представляє їх банку-кредиторові та керівництву підприємства-боржника. На відміну від інших методів антикризового управління, антикризовий консультант контролює етапи проведення антикризових заходів, оцінює показники та відповідає за конкретний результат перед банком-кредитором. Також слід звернути увагу, що запрошення антикризового консультанта банк-кредитор має змогу проводити через аутсорсингову компанію, котра спеціалізується в певній сфері.

У свою чергу банк-кредитор має наступні переваги у проведенні антикризових заходів на підприємстві: по-перше, оцінка аутсорсингових компаній, які консолідують кращих фахівців з необхідним рівнем знань та навичок, буде більш об'єктивною та кваліфікованою; по-друге, при проведенні аналізу стану підприємства-боржника та розробці необхідних рекомендацій банк-кредитор не несе додаткових витрат, за виключення оплати послуг аутсорсингової компанії; і, що найважливіше, запрошений антикризовий консультант при урахуванні інтересів банку-кредитора буде мати змогу контролю та спостереження за результатами антикризових заходів.

Висновки. Аналіз спроможності кредиторів в проведенні антикризового управління промислових підприємств в умовах сьогодення виявив наявність позитивних рис: кредитування, як основа розвитку та підтримка бізнесу в період кризових явищ, як на самих підприємствах, так і в економіці держави в цілому; залучення та використання в антикризовому управлінні аутсорсингових компаній, як сторонніх об'єктивних консультантів. При обґрунтуванні основних елементів взаємодії «підприємство-боржник – банк-кредитор» з метою проведення ефективного антикризового управління було виявлено, що в умовах нинішньої кризи та реформи банківського сектора виникає ще чимало загроз для існування та ефективної діяльності самих банків-кредиторів за рахунок низької концентрації банківського капіталу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
2. Український банківський портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://banker.ua/officialrating/.
3. Заемное удовольствие / О. Тыква, Д.М. Гриньков // Бизнес. – 2014. – № 40(1131) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.business.ua/articles/crediting/Zaemnoe_udovolstvie-76167/.
4. Скрытые резервы / Д.М. Гриньков // Бизнес. – 2014. – № 44(1135) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.business.ua/articles/crediting/Skrytye_rezervy-78691/.